

שיחת הרב אביגדר נבנצל שליט"א לפרשת חַקַת תשס"א "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה"

טז-יח). מה פירוש "ונתן לך רחמים"? מסביר ה'אור החיים' הק', שכיון שהתעסקות בשפיעות דמים מולידה מטבעה מידת אכזריות אצל העוסק בה, א"כ היה מקום לחשוש שהריגת כל אנשי העיר הנדחת, אנשים נשים וטף (עי' רמב"ם הלכ' ע"ז פ"ד ה"ו) תוליד מידת אכזריות אצל מקיימי מצוה זו, על כן מבטיחה התורה: "ונתן לך רחמים", כלומר: לא אכזריות תנלד אצלך חלילה מקיום מצוה זו, אלא דווקא מידת הרחמים. אמנם עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות לפי דעה אחת (סנה' עא, א), וגם לדעה השנייה מקוים עכ"פ שלא תהיה, אבל מ"מ התורה גילתה כאן יסוד כללי, שהתורה פועלת בניגוד לטבע, כלומר: פעולה שעשויה מטבעה להוליד מידה רעה אצל האדם, כשהיא נעשית מחמת מצוה - איננה מולידה מידה רעה, אלא להפך (עי' מכתב מאלהו ח"ד עמ' 14). וכך גם אכילה לשם עונג שבת. הגם שאם אוכל אדם ביום חול להנאת עצמו, מולידה פעולה זו גשמיות, כשאוכל להנאת עצמו בשבת, מולידה אותה פעולה עצמה רוחניות. ומ"מ, הוסיף ואמר הרב דסלר (בשם הגר"י מסלנט זצ"ל): הגם שמצוה לאכול צ'ולנט בשבת, אבל יש להזהר שלא להכניס גם את השבת עצמה אל הצ'ולנט ולאכול גם אותה עמו... (עי' מכתב מאלהו ח"א עמ' 227). כוונתו רצויה: אמנם צריך לענג את השבת, אבל צריך להבין שעונג שבת איננו מתבטא רק בצ'ולנט. "אז תתענג על ה'" נאמר על השבת (ישעיהו נח, יד), ולא "אז תתענג על הצ'ולנט". הצ'ולנט הוא אמנם היכי תמצוי להתענג על ה', אבל סו"ס עיקר עונג השבת הוא להתענג על ה', ששבת תהיה מקרא קודש, יום של עסק בתורה

(גם ההשגות בתורה יכולות להיות גדולות יותר בשבת).

ואולם בנוסף למה שאמרנו, ישנה גם נקודה אחרת ב"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה". "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה" פירושו גם, שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית את עצמו ו י ו ת שלו בלימוד, שאיננו מכניס את עצמיותו בפשט הגמ', אלא שואף לברר מה באמת הפשט בסוגיה. איך הבין רש"י את הסוגיה, איך הבין הרמב"ם את הסוגיה, לא מה א נ י רוצה שיהיה הפשט בסוגיה ואיך ל י נוח ללמוד את הסוגיה. כך בלימוד הגמ', וכך גם בפסק הלכה: אדם נוטה לפעמים בתת הכרתו (אם לא בהכרה מלאה) להכריע לעצמו בשאלות הלכתיות כפי מה שנוח לו, הוא איננו מחפש תורת אמת, אלא מחפש תורה שנוחה לו, וזהו היפך "ממית עצמו עליה", כי מכניס הוא בזה את עצמיותו לתורה. כשיש מחלוקת בין הפוסקים, או שאלה שאינה מפורשת בשו"ע, אין לפסוק לפי מה שנוח לי שיהיה הפסק, אלא לברר מהו הדין באמת. למשל, מחלוקת הגר"א וה'מגן אברהם' בענין חישוב שעות היום. אם הלכה כהגר"א, הרי שאפשר לישון קצת יותר בבוקר. ואולם שיקול זה אסור שילקח בחשבון בקביעת ההלכה. אם הלכה כהגר"א הרי זה מסיבות אחרות, ואם הלכה כה'מגן

התורה אומרת בפרשתנו (יט, יד): "זאת התורה: אדם כי ימות באהל, כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים". דרשו מכאן חז"ל: "מניין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה? שנאמר: 'זאת התורה, אדם כי ימות באהל' (רש"י: זאת התורה - היכן מצויה? במי שימות באהלי תורה) (ברכות סג, ב). התורה איננה מתקיימת א"כ, אלא במי "שממית עצמו עליה". מהי כוונת הביטוי "ממית עצמו עליה"? בפשטות הכוונה היא, שישתדל לקחת מן העולם הגשמי כמה שפחות (בבחינת מת, שאיננו נוטל מן העולם כלום), וכמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"ד): "כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן וחי צער תחיה ובתורה אתה עמל...". מדוע דוקא כך היא דרכה של תורה? מפני שהתורה היא רוחנית, ורוחניות איננה יכולה להתקיים באדם א"כ יתרחק מן הגשמיות. אמנם אדם מוכרח לאכול כדי לקיים את גופו, ומוכרח גם לישון, ומוכרח לעשות גם דברים נוספים, ובפרט בדורנו החלוש, א"א לנו להתרחק מפעולות אלו עד קצה גבול היכולת כפי שעשו חסידים הראשונים, אך גם היום מן הראוי להקפיד שפעולות אלו לא תהיינה מטרה לעצמן, אלא רק אמצעי לתורה, שיהיה לי כח ללמוד את התורה ולקיימה, שזהו עיקר מטרת החיים.

שאלתי פעם את הרב זללה"ה: אם רוצה אדם לאכול שני מיני ירקות, האחד - מפני שהוא טעים לו, והשני - מפני שהוא בריא לו, על איזה מהם יברך? כלומר: איזה מהם נקרא 'חביב', שעליו צריך הוא לברך, ולפטור בברכתו גם את הפרי השני (עי' או"ח סי' ר"א ס"א)? אמר לי הרב: הרי כוונת האדם באכילתו צריכה להיות, שאוכל כדי להיות בריא, לא כדי למלא את תאוותיו, ואם כן הירק שאוכל מפני שהוא בריא לו, הוא החביב. אם מותר להוסיף על הדברים, חשבתי לומר שאפשר שלא תמיד יהיה הדין כך. יתכן שבשבת יהיה הדין להפך. כיון שבשבת יש מצוה לענג את השבת, א"כ בשבת אפשר שדוקא המאכל שאוכל לתענוג הוא החביב יותר. עכ"פ ביום חול, אמר הרב, המאכל החביב הוא זה שדרוש לבריאות הגוף, כיון שזו צריכה להיות כוונת האדם באכילתו, ולא מילוי תאוות האכילה.

[בענין אכילה בשבת לשם תענוג, שמעתי גם ממו"ר הרב דסלר ז"ל, שהגם שביום חול אכילה לשם תענוג מושכת את האדם לגשמיות, בשבת - המצב הוא הפוך. בשבת קדש, כשאוכל אדם לשם תענוג, כדי לקיים מצות עונג שבת, מושכת האכילה את האדם לקדושה. זאת מניין? אמר הרב דסלר: הרי מצאנו בתורה, שציוותה לגבי עיר הנדחת: "תִּהְיֶה תִּפְחָה אֶת יִשְׂרָאֵל הָעִיר הַזֹּאת לְפִי חֶרֶב... לְמַעַן יִשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפוּ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ וְהִרְבִּיךָ..." (דברים יג,

לכתיבת הדברים הללו היה מעשה בקהילה מסוימת, שנתעוררה בה מחלוקת את מי למנות לרב הקהילה. אחד מגדולי הדור, שהיה במקרה גם אביו של אחד המועמדים, פסק שבנו הוא הראוי ביותר למשרה המדוברת. עמדו וטענו כמה אנשים, שבגלל היותו של הפוסק אביו של המועמד, פסק כפי פסקו. בעקבות טענות אלו כתב החזון איש את הדברים, כרוצה לומר: חכם גדול בתורה כמו אותו גדול איננו חשוד על כך שנגיעות אישיות השפיעו על פסיקתו, ואם החליט שמבין כל המועמדים בנו הוא המתאים ביותר להנהיג את אותה קהילה, הרי שכך היא האמת]. ואולם שואל שם החזון איש: אם אין החכמים חשודים לשנות מן האמת מפני נגיעה אישית, מדוע א"כ מצינו בגמ', שפסלו דיין לדון במקרה שקבל טובת הנאה קלה מאחד מבעלי הדין, או במקרה שיש לו נגיעה קלה לענין הנידון, ואפילו היה הדיין תלמיד חכם מפורסם וגדול בתורה? אמנם "השחד יעור פקחים" (שמות כג, ח), אבל התורה הרי מאירת עינים (תהלים יט, ט), וא"כ איזה חשש יש כאן? אומר החזון איש, שהיות שהתורה אסרה את השוחד, ובהיות שהעולם נברא ע"פ התורה ("אסתכל באוריתא וברא עלמא"), ממילא בנוסף לכח הנגיעה הטבעי (שעליו היו יכולים החכמים להתגבר, כנ"ל) ישנו בשוחד גם כח טומאה בלתי טבעי, שעליו אין הדיין יכול להתגבר. ממילא ב"דין", שבו נאמר הלאו של שוחד, פסול החכם לפסוק את פסוקו אם יש לו איזה צל של נגיעה לענין הנידון. אבל בהוראת איסור והיתר שלא נאמר בה לאו של שוחד, שם אין החכם חשוד לפסוק שלא כפי האמת בגלל נגיעה כלשהיא. יש להוסיף, שלאחר שהתורה פסלה את השחד, יש מקום גם לחכמים לקבוע על דברים מסויימים שלא נאסרו מן התורה משום שוחד, שהם אבק שוחד האסור מדבריהם, כי לאחר שישנה מציאות של טומאת שוחד בעולם, שוב יש מקום להחמיר גם לפנים משורת הדין ולעשות סייג לתורה, כמו במצוות אחרות. לכן מוצאים כמה וכמה מעשים בגמ' (כתובות קה, ב), שדיינים החמירו על עצמם ופסלו את עצמם לדין בגלל חשש רחוק של שוחד, כגון אותו מעשה באמימר, שניגש אליו אחד מבעלי הדין והסיר נוצה שפרחה ונחתה לו על ראשו, אמר לו אמימר: "פסילנא לך לדינא". כמה היינו משלמים עבור שרות כזה? כמדומני שאפילו לא פרוטה. ובכל זאת היות שנעשתה כאן טובה לאמימר, פעוטה ככל שתהיה, קם ואמר: "פסילנא לך לדינא". מקרה אחר שהובא שם, שהביאו לרבי ישמעאל בן אלישע (שהיה כהן) ראשית הגז, וגם הוא אמר למביא: "פסילנא לך לדינא". אח"כ הבחין ר' ישמעאל, שלמרות שלא קבל את השחד, היה מהפך בדעתו בינו לבין עצמו למצוא צדדי זכות לזה שהביא לו את מתנות הכהונה. הוסיף ר' ישמעאל ואמר: "ומה אני שלא נטלתי, ואם נטלתי שלי נטלתי (שהרי מתנות כהונה היו, והגם שלא חייב היה אותו אדם להביאם דוקא לר' ישמעאל, אבל להביאם לאיזשהו כהן הרי היה חייב) - כך (שמרגיש אני קרבת הדעת אל אדם זה, ומהפך בזכותו), מקבלי שוחד על אחת כמה וכמה". הרי שגם

אברהם' גם אז הרי זה מסיבות אחרות, השיקול "לישון יותר" איננו שיקול שיכול להכריע כאן. דבר אחר שאסור לעשותו, וזה כבר חמור הרבה יותר, הוא לנהוג (בענין זמן בין השמשות) במוצאי שבת כמו הגר"א ובערב שבת כמו רבינו תם. הנהגה כזו - הס מלהזכיר, זהו חילול שבת ממש. אבל גם לנהוג כאחת השיטות בלבד, שבחרתי בה מפני שהיא נוחה לי, גם זה איננו ראוי. ההנהגה הראויה היא - להכריע בין השיטות ללא פניות אישיות (אם אדם הוא בר הכי, שיכול להכריע), או שינהג כמנהג המקום, ואם הוא לקולא - יכול להחמיר על עצמו גם כדעה השניה, אבל ודאי לא מפני שנוח לו לעשות כמו דעה מסויימת ינהג לפיה, זה איננו "ממית עצמו עליה". "ממית עצמו עליה" הוא רק אם פוסק לאחר שסלק מעצמו כל נגיעות, הן הכרתיות והן תת-הכרתיות.

סילוק נגיעות תת-הכרתיות הוא כמובן משימה קשה מאד, שגם גדולי עולם לא תמיד הצליחו בה (עד כמה שיכולים אנו לדבר על גדולי עולם), וזה מה שגרם אצלם בדרך כלל לכשלונות הידועים לנו מן התנ"ך ומחז"ל. למשל, השבטים הקדושים. ודאי שאיננו יכולים להבין אפילו "אפס קצהו" ממעשיהם, דיברנו בשבוע שעבר עד כמה רחוקים אנו ממעלת אישי התנ"ך, ודאי ממעלת השבטים הקדושים, אבל בכל זאת התורה ניתנה לנו גם כדי שנסיק מסקנות לעצמנו לפי המדרגה שלנו. השבטים הקדושים דנו את יוסף כרודף (עי' ספורנו בראשית לז, יח), סברו שמביא את דבתם רעה אל אביהם כדי לנשל אותם מכל הנחלה הרוחנית של האבות הקדושים ומא"י, וכדי שיעקב יאמר ליוסף "הוה גביר לאחיק", כמו שאמר יצחק ליעקב. למעשה לא היתה כאן אלא טעות באבחנה, שכן יוסף כלל לא רדף אותם. מה גרם לטעות? מעידה התורה, שהטעות נגרמה מנגיעה תת-הכרתית שהיתה אצל האחים: "ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו" (בראשית לז, ד), קנאו בכתונת הפסים שעשה לו יעקב. ודאי אם היו שואלים את אחד האחים הקדושים, האם יש להם איזו נגיעה במה שדנו אותו, כולם היו אומרים: לא, אנו דנים את יוסף רק ע"פ מעשיו. אבל התורה מעידה שמתחת לסף ההכרה שלהם היתה נקודה של קנאה - "ויקנאו בו אחיו" (שם, יא). איננו יכולים לדבר על השבטים, אבל בשבילנו עכ"פ זאת האמת, שצריך תמיד לשקול מה נמצא מתחת לסף הכרתנו.

החזון איש כותב אמנם ('אמונה ובטחון' פ"ג אות ל'), שחכם איננו חשוד לעוות את פסיקתו בגלל נגיעות. אם תהיה שאלה קשה בהלכות טרפות על בהמה שלו, ויהיה לו הפסד כספי מרובה אם תמצא בהמה טרפה, הוא לא יפסוק מפני כך להכשיר, אם אין הדבר אמת ע"פ ההלכה. אהבת האמת היא אצלו מעל לכל אהבה אחרת, ולעולם לא ישנה מן האמת מפני הפסד כספי. אם אצלנו אין זה כך, הרי זה מפני שחסר לנו באהבת התורה ובאהבת האמת, אבל אצל החכמים השלמים במידות אלו, לא שייך שישנו מן האמת [השמועה אומרת, שהרקע

לדחות את האיסור להקים מקדשים מקבילים לירושלים... כל קולא צריכה א"כ בדיקה.

ולא רק קולא צריכה בדיקה, גם חומרות צריכות בדיקה. כי גם חומרות יכולות לפעמים לבא מצד היצר. למשל, יכול משהו לומר: היות שאסור ע"פ דין ללמוד בתשעה באב, כדי להתאבל על ירושלים, והרמ"א מחמיר אף בערב תשעה באב אחר חצות (או"ח סי' תקנ"ג ס"ב), א"כ אולי כדאי להחמיר עוד יותר, ולא ללמוד כבר משבעה עשר בתמוז, ואולי גם כל השנה כולה, שהרי "אעלה את ירושלם על ראש שמחתי" בכל השנה נאמר, וא"כ אולי כדאי להחמיר באיסור לימוד תורה במשך כל השנה... גם חומרות צריכות א"כ הרבה פעמים בדיקה.

חז"ל אומרים שיוסף כמעט נכשל באשת פוטיפר (סוטה לו, ב). איך זה שכמעט נכשל? אולי מפני שאשת פוטיפר לשם שמים נתכוונה (עי' רש"י בראשית לט, א). איזה לשם שמים יש לרשעה הזאת? "שראתה באיצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה (אסנת, כפי שהיה לבסוף)" (רש"י שם). כיון שסברה שצריכה להעמיד בנים מיוסף, וכנראה גם אמרה לו זאת, השתכנע כנראה יוסף בשלב מסויים שהיא צודקת, שה"לשם שמים" שלה נכון. מה הציל בסופו של דבר את יוסף? "באותה שעה (שבקש לחטוא), באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון" (סוטה שם). מה פירוש הדברים הללו? הסביר מו"ר הרב דסלר ז"ל (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 46), שהכונה היא למידה של אביו, היינו מידת האמת, מידתו של יעקב ("תתן אמת ליעקב"). כשהתכוון בדברים במבט של אמת, ראה שגם אם יש אמת ב"לשם שמים" של אשת פוטיפר, ואכן צריכים להולד בנים ממנה וממנו, הרי אין בזה כדי להתיר להוציא את הדבר לפועל ע"י שיעברו על איסור אשת איש. יש למצוא דרכים כשרות לדבר. צריך א"כ לדעת להתגבר על היצר עם כח מידת האמת, וזה לא תמיד קל, כי האדם משוחד ע"י נגיעותיו, ועוד חושב שהאמת היא כפי מה שנראה לו ע"פ נגיעותיו. גם זה אולי פשוט ב"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה", שהנגיעות לא תכנסנה אל תוך מידת האמת, שמידת האמת תהיה נקייה, ללא שיקולים אישיים, מה כדאי לי ומה הייתי רוצה. הרי אשת פוטיפר באה אל יוסף עם כל מיני פיתויים (חוץ מן הפיתוי שבעצם העבירה), הבטיחה לו כסף, איימה עליו שתנקר את עיניו, שתחבוש אותו בבית האסורים (מה שגם קיימה בסוף), ועוד (יומא לה, ב), ויוסף הצליח להתגבר על כל הפיתויים האלה, מפני שב"רגע האמת" התעצם במידת האמת, וכשמתעצמים במידת האמת - אפשר להתגבר על הכל. אבל זהו אצל מי שבאמת אוהב אמת, כיוסף שקיבל מאביו את מידת האמת, אבל אצלנו יש צורך בעבודה רבה וקשה כדי להגיע לכך שהאמת תגבר על הכל.

לפעמים נגש אלי בחור - יש לו קושיה על הגמרא. אני מסביר לו שהפשט בגמ' איננו כפי שלמד, והוא

גדולי התנאים והאמוראים חששו להשפעת נגיעה תת-הכרתית על שיקוליהם בדין.

ואולם, גם החזו"א שאמר שהחכם אינו חשוד להטות את פסיקתו מפני נגיעה אישית, דיבר ודאי רק על חכם ששם את כל לבבו לחפש את האמת, כמו אותו גדול, שהיה מגאוני ישראל. על היתר אחד שכתב אותו גדול, כתב יותר ממאה סעיפים כדי להגיע לפסק הנכון, והג"ר חיים מבריסק זצ"ל כשהתקשה לפסוק בענינים מסויימים, היה מבקש ממנו לפסוק, והיה נוהג ע"פ פסיקתו [אלא שהיה מבקש ממנו שלא יגלה לו את נימוקי הפסק, שכן אם ישמע את הנימוקים, עלול הוא למצוא להם פירוכות, אבל לעצם הפסק משוכנע היה שהקב"ה לא יתן בפיו פסק שאיננו נכון, ומה שיפסוק ודאי יהיה אמת]. על אדם כזה אמר החזו"א, שאין חשש שפסיקתו מושפעת מנגיעותיו. אבל לא על כל אחד אפשר לומר זאת. להפך, אצל אנשים פשוטים כל קולא טעונה בדיקה, שמא היא נובעת מנגיעה כלשהי, אולי איננה אלא חידוש הלכתי של היצר הרע, שהוא כידוע למדן גדול ובקי גדול, יודע את כל השיטות ואת כל הקולות. עובדה שהיצה"ר מוצא היתרים, שאת פלוני מותר לשנוא, ועל אלמוני מותר לדבר לשה"ר, ופה זה נוגע לכבוד הבריות וא"כ אפשר להקל בהלכות שבת או בדבר אחר. נכון שלפעמים מותר באמת להקל בהלכה מפני כבוד הבריות או במקום פסידא או מסיבות אחרות, אבל צריך לבדוק האם במקרה הנידון שייך באמת להקל משיקולים אלו. הרי לא כל דבר התירו מפני כבוד הבריות. מה הראיה שלא כל דבר מותר מפני כבוד הבריות? שהרי "מצינו" שכבוד הבריות שלי מתיר הרבה יותר מכבוד הבריות של הזולת. לכבוד הבריות שלי אני חושש מאד, ולכבוד הבריות של הזולת היצה"ר שלי כבר חושש הרבה פחות... א"כ הרי זו ראייה שלא הכל מותר מפני כבוד הבריות.

הרי רואים שאדם גדול כמו אחאב, שחז"ל אמרו שהיה גדול מאד בתורה, מוצא היתר אפילו לע"ז! איך יתכן הדבר, גדול בתורה ועובד ע"ז? ! כנראה שיתכן! כשם שאצלנו מקובל להגדיר יהודי כיהודי דתי או חרדי, גם אם ידוע שאיננו נזהר מאיסור לשה"ר או אם שונא מישהו, ואין מרגישים בזה סתירה, כך אפשר היה לפי דעת אחאב להיות חרדי ולעבוד ע"ז. אחאב הלך ודאי עם שטריימל גדול, אבל מצא היתר לעבוד ע"ז. מה היה ההיתר שמצא, אינני יודע, וכמוכן שההיתר שלו גם לא היה נכון, אבל כנראה שמצא איזשהו היתר (גם בימינו ראיתי כבר היתרים מבהילים הרעיון לע"ז של הנצרות וכדומה). אדם גדול כזה, וזה מה שהוא עושה עם הלמדנות שלו, מוצא היתר לעבוד ע"ז. גם על ירבעם אמרו חז"ל שהיה למדן גדול (סנה' קב, א), ובכל זאת הרי מצא היתר להקים את בתי הבמות בדרך ובבית א-ל. ודאי שגם כאן ההיתר איננו היתר. ואכן מפורש אצלו בכתוב, שמה שעשה היה מפני נגיעה, שפחד שהעם יעלה לירושלים, ואז תחזור הממלכה לבית דוד (מל"א יב כו-כז), בגלל נגיעה זו הגיע למסקנה שיש מקום

חיפשו תמיד חומרות בהלכה, ובית הלל לא חיפשו תמיד קולות, עובדה שיש גם מקומות שביט שמאי מקלים ובית הלל מחמירים. שניהם חיפשו את האמת, לאלו יצאה האמת כך, ולאלו יצאה האמת כך. צריך א"כ לחפש בתורה רק את האמת. אמנם לפעמים לחפש את הקולא היא גופא האמת, כגון במקום של הפסד מרובה או דברים אחרים, וכשהשאלה היא בדרבנן, אבל הכל ע"פ קווי האמת שהנחילו לנו הפוסקים, ולא אחרת.

ישנה הרי מחלוקת גדולה שנחלקו בה ה'אבני נזר' ותלמידו ה'חלקת יואב', בנוגע למי שהניח בשבת תבשיל על האש, באופן שיגיע לכדי שיעור בישול רק במוצאי שבת, האם חייב משום חילול שבת או לא. מצד אחד - פעולת האיסור נעשתה בשבת, ואולם מצד שני - תוצאת הפעולה מופיעה רק במוצ"ש. האחרונים דנו בשאלה זו לגבי מלאכת זורע, וכן לגבי מלאכות אחרות (ע"י בחלקת יואב או"ח סי' י' שהביא דבריהם), וה'אבני נזר' וה'חלקת יואב' התווכחו ביניהם בשאלה זו לגבי בישול והבערה, האם המבעיר אש בשבת חייב גם על מה שנשרף במוצאי שבת, או לא [נפקא מינא מעשית תהיה מזה, למשל, באחד שהדליק מדורה בשבת בשביל חולה שהיה צריך את המדורה, כגון שהיה קר מאד. לפי ה'חלקת יואב', צריך המבעיר לכבות את המדורה מיד עם צאת השבת (ואם זקוק עדין החולה למדורה, יבעיר אותה מיד מחדש), כדי שלא יבערו העצים מכת מה שעשה בשבת. ולפי ה'אבני נזר' אינו זקוק לכבות את האש במוצ"ש, כי רק על מה שנשרף בשבת חייב, ועל מה שלא נשרף בשבת - אינו חייב. ע"י אגלי טל מלאכת זורע, ס"ק ח' אות ח' בהגה"ה]. ה'אבני נזר' וה'חלקת יואב' נחלקו ביניהם בדבר זה במשך כל ימיהם, ויש בענין זה כמה סימנים בספריהם (ע"י חלקת יואב שם, ואבני נזר או"ח סי' קי"ט-קכ"ב). והנה, שמעתי מהרב זללה"ה, שלפני פטירתו של ה'אבני נזר', בשכבו חולה במיטתו, בא אליו ה'חלקת יואב' לבקר. שאל אותו ה'אבני נזר': אולי בטרם אמות, תחזור בך ממה שחלקת עלי כל חיי בדין זה? אמר לו: חזורני בי. אמר לו ה'אבני נזר': וכי מפני שאני חולה חוזר אתה בך?! הרי בתורה כתוב 'אמת'! אמר לו ה'חלקת יואב': אם כך, אינני חוזר בי. וכך נשארה מחלוקת לשם שמים זו להתקיים. מפני שבתורה כתוב 'אמת', וא"כ גם אם הרב"ה חולה, א"א לשנות מן האמת. לא אכניס ח"ו את ראשי בין ההרים, להכריע מי באמת אמר את האמת במחלוקת זו, האם ה'חלקת יואב' או ה'אבני נזר', במאירי עמ"ס בפסחים כתוב כמדומני כמו ה'חלקת יואב', אבל המאירי על פסחים עוד לא נדפס בימיהם, כנראה, ויתכן גם שישנם ראשונים שכתבו דלא כהמאירי, אבל שניהם חיפשו אמת, כי בתורה כתוב אמת, וא"כ א"א לנטות בלימוד התורה מן האמת, וגם "אין התורה מתקימת אלא במי שממית עצמו עליה", שאינו מכניס בה את עצמיותו, אלא לומד אותה לימוד של אמת, כמות שהיא.

מתעקש שהפשט שלו נכון. אני אומר לו: "אבל רש"י לא פירש כך", אז גם רשי תמוה. "גם מר' עקיבא איגר לא יוצא כך" - גם ר' עקיבא איגר תמוה. אין מה לעשות, כולם תמוהים, העיקר שלא לנטות מהפשט שנראה לי. והרי אם הפשט בגמ' הוא כדברך, תהיה הגמרא קשה? שתהיה הגמרא קשה, העיקר לא לנטות מהפשט שנראה לי!... לפעמים נכון לנהוג כך. אם יסוד מסויים נכון והגיוני, אין לזוז ממנו גם אם יש עליו קושיות, כפי שדברנו בעבר (שיחה לפרשת אמור, תשס"א). אבל בדרך כלל, אדם שמחפש את האמת, ואמת אמיתית, לא מה שנדמה לו כאמת, צריך לשאול את עצמו: אולי בכל זאת רש"י ור' עקיבא איגר ידעו ללמוד יותר טוב ממני? הרי לא יתכן שכולם טעו ואני צודק! ואם כולם לא הבינו כפי שהבנתי אני, הרי כנראה שאני הוא זה שטעיתי.

חז"ל אמרו (ע"ז ד, ב), שאם בגלל סיבה כלשהי מוכרח אדם להתפלל ביחידות בר"ה, אל יתפלל את תפלת המוספין בג' שעות הראשונות של היום (והפוסקים הרחיבו דין זה גם לגבי תקיעת שופר, שגם תקיעה של מצוה לא יתקע בזמן זה - ע"י משנ"ב סי' תקצ"א ס"ק ט"ו). ודאי אין הכוונה כשאין אפשרות אחרת, למשל אם נמצא כל היום בתורנות בהדסה וכיו"ב, אז יתפלל ויתקע בשופר גם בג' שעות ראשונות, אבל אם ישנה אפשרות, לא יתקע ולא יתפלל מוסף בג' שעות ראשונות של היום. מדוע? מפני שג' שעות אלו הן שעת דין, ומי יודע אם יש לו מספיק זכויות לעמוד בדין ביחידות, בלי זכות הציבור. יותר טוב שלא יזכיר אז את עצמו לפני הקב"ה. מקשה הגמ': והרי בג' שעות ראשונות של היום יושב הקב"ה ועוסק בתורה, ולא בדין, ודוקא בג' השעות שאחריהן עוסק הקב"ה בדין, וא"כ מדוע דוקא ג' שעות הראשונות הן שעת דין? מתרצת הגמ' (לפי לישנא אחת): "תורה דכתיב בה 'אמת', דכתיב: "אמת קנה ואל תמכר" (משלי כג, כג), אין הקב"ה עושה לפני משורת הדין. דין דלא כתיב ביה 'אמת', הקב"ה עושה לפני משורת הדין". ועל כן, אל יתפלל מוסף בשלוש שעות ראשונות של היום, שאז לא שייך שיהגו עמו לפני משורת הדין, ובלי זה - מי יודע אם יצא זכאי בדינו. רואים בגמ', שבדין ישנה גם הנהגה של לפני משורת הדין, אבל בתורה - אין לפני משורת הדין, כי בתורה כתוב 'אמת'. קשה לנו להבין את עמקם של הדברים הללו, שהרי "חותמו של הקב"ה אמת" (שבת נה, א), וא"כ הדין שלו אמת והלפנים משורת הדין אמת, והכל אמת, אבל מ"מ יש כאן לימוד בשבילנו, שתורה צריכה להיות אמת, ללא סטיות, גם לא מתוך רחמנות או משהו כיו"ב. בדין יכולה להיות רחמנות, אם כי "אין מרחמים בדין" (משנה כתובות פד, א), ובכל זאת בדין יש עוד מקום לרחמנות, אבל בתורה אין מקום לרחמנות, אין לחפש בתורה לא את צד הקולא ולא את צד החומרא, לא "עמי בעצו ישאל, ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב), שכל המְקַל לו יגיד לו (ע"י פסחים נב, ב), וגם לא כל המחמיר יגיד לו. גם בית שמאי לא